

Asia: VN/23860/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (jälkikäteistarkistus, asiakasmaksumuutokset)

Lausunnonantajan lausunto

1. Jälkikäteistarkistusta koskevat ehdotukset / Förslag till justering i efterhand

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue suhtautuu kielteisesti esitetyn kokoluokan mukaisiin jälkikäteistarkastuksen muutoksiin.

Merkittävän omavastuuosuuden lisääminen kasvattaisi riskiä alueiden todellisten kustannusten ja rahoituksen erkaantumiselle. Omavastuuosuuden vaikutusten arvioinnissa alueiden kustannuskehitys on aliarvioitu. Vaikutustenarvioinnista ei käy ilmi, että realistisemmalla nettokustannusten kasvutahdilla omavastuuosuuden lisäämisestä voisi aiheutua huomattava alueiden rahoituksen heikkeneminen tarkastelukaudella.

Omavastuuosuus kasvattaisi riskiä rahoituksen ja kustannusten erkaantumiselle

Esityksen mukainen merkittävä alueiden "omavastuuosuus" jälkikäteistarkastukseen lisäisi merkittävästi riskiä kustannusten ja rahoituksen erkaantumiselle. Alun perin jälkikäteistarkastus on tehty lainsäädäntöön, jotta todelliset kustannukset ja rahoitusmallin mukainen rahoitus eivät erkaantuisi toisistaan. Pienen omavastuuosuuden (esim. 10 %) lisääminen voisi olla perusteltu muutos, mutta esitetty 30 %:iin nouseva omavastuu aiheuttaisi alueiden riittävälle rahoitukselle merkittäviä riskejä.

Jälkikäteistarkistus on mahdollistanut sen, että hyvinvointialueiden tehtävämuutoksiin liittyvissä rahoituksen muutosten laskennassa on voitu käyttää keskitetysti tehtyjä karkeita vaikutusarviointeja. Ajatus on ollut, että mikäli tehtävämuutoksen todellinen kustannus poikkeaa esimerkiksi alueellisista syistä merkittävästi sen rahoituksessa huomioidusta tasosta, tulee tämä erotus joka tapauksessa huomioida jälkikäteistarkastuksen kautta syntyneiden ali- tai ylijäämien myötä.

Esityksen mukainen omavastuuosuus poistaisi tämän mekanismin. Tällöin ehdottomana edellytyksenä on, että tulevien tehtävämuutosten kustannusarvioissa huomioidaan täysimääräisesti muutosten alueellisesti eriävät vaikutukset ja muutoksista syntyvät välilliset kustannukset, jotka nykyisin jäävät usein huomioimatta. Tämä edellyttää valtiovarainministeriöltä huomattavasti nykyistä merkittävämpää työpanosta vaikutusten arvioinnissa ja todennäköisesti lisäksi myös alueiden hallinnollista taakkaa.

Omavastuuosuuden vaikutuksen arviointi perustuu optimistisiin taloussuunnitelmiin

Esityksen vaikutusten arvioinnissa omavastuuosuuden vaikutusta arvioidaan alueiden ilmoittamien taloussuunnitelmien mukaisella kustannuskasvulla ja VM:n ennusteen mukaisilla kustannuksilla, joista viimeksi mainitussa nettokustannusten kehitys on noin 2 prosenttiyksikköä taloussuunnitelmien mukaista kehitystä nopeampaa.

On nähtävissä, että osalla hyvinvointialueista taloussuunnitelmien kustannuskehitys on ylioptimistisen matalaa. Syynä tähän on hyvinvointialuelain 115 §:n vaatimus, jonka mukaan taloussuunnitelma on laadittava siten, että se on tasapainossa tai ylijäämäinen. Kun alueille on kertynyt vuonna 2023 suuria alijäämiä on taloussuunnitelma lain mukaan ollut välttämätöntä laatia maltillisella kustannuskasvulla, vaikka toimenpiteitä kyseisen kustannuskasvun saavuttamiseksi ei olisi vielä tunnistettu.

Hyvinvointialue arvioi, että tosiasiallinen kustannustaso nousee vielä merkittävästi nopeammin kuin vaikutustenarviointiin sisältyvässä VM:n ennusteen mukaisessa arvioissa. Tällaisessa skenaariossa omavastuuosuus jälkikäteistarkistukseen tulisi leikkaamaan alueiden rahoitusta voimakkaasti, arviolta satoja miljoonia euroja tarkastelukaudella.

2. Asiaksmaksumuutosten huomioon ottaminen rahoituksessa / Beaktande av ändringar i klientavgifterna i finansieringen

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kannattaa lähtökohtaisesti asiaksmaksumuutoksiin liittyvää esitystä, joka on nykyisen lainsäädännön hengen mukainen. Alue esittää, että muutos astuisi voimaan vasta vuoden 2027 alussa, jolloin se vakauttaisi valtion taloutta keskipitkällä aikavälillä, mutta ei hankaloittaisi akuutisti hyvinvointialueiden heikkoa taloudellista tilannetta samanaikaisesti voimaan astuvien muiden rahoitusta vähentävien muutosten kanssa (ml. kehysriihen päätökset).

Erytystä huomiota tulee kuitenkin kiinnittää siihen, että päätökset rahoitukseen vaikuttavista asiaksmaksumuutoksista on tehtävä riittävän aikaisessa vaiheessa, jotta ne tosiasiallisesti ehditään saattamaan voimaan siihen mennessä, kun rahoituksen lasku tulee voimaan.

Muussa tapauksessa on riskinä, että hyvinvointialueiden rahoitusta heikennetään, mutta ne eivät ehdi valmistelemaan, viemään päätöksentekoon ja toimeenpanemaan kyseisiä maksumuutoksia ennen kuin rahoituksen määrä jo tosiasiallisesti vähenee.

Tavoitteen tulisi olla, että seuraavaa vuotta koskevat asiakasmaksumuutokset on päätetty ja hyvinvointialueiden tiedossa viimeistään edellisen vuoden kesäkuuhun mennessä.

Alue kiinnittää huomiota siihen, että esitys asiakasmaksumuutosten huomioimisesta rahoituksessa heikentää hyvinvointialueiden rahoitusta tilanteessa, jossa ne ovat jo ennestään tehneet erittäin suuret alijäämät.

Tästä syystä tulisi vielä tarkastella, onko nyt oikea aika tehdä samanaikaisesti useita hyvinvointialueiden taloutta heikentäviä lakimuutoksia, vai olisiko kyseinen muutos mahdollista ottaa voimaan esimerkiksi vasta 2027 alusta. Näin päätös voitaisiin tehdä nyt, ja muutos vakauttaisi voimaan astuessaan valtion taloutta keskipitkällä aikavälillä, mutta ei hankaloittaisi akuutisti hyvinvointialueiden jo etukäteen heikkoa taloudellista tilannetta.

3. Pelastustoimen riskikertoimen tietopohjan tarkentaminen / Precisering av dataunderlaget för riskkoefficienten för räddningsväsendet

Tietopohjan tarkentaminen ja esitetyt tekniset korjaukset ovat perusteltuja. Esityksen vaikutusarvioinnit puuttuvat, ne tulisi saada hyvinvointialueiden käyttöön mahdollisimman pian.

Ruuth Terhi

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue - Aluehallitus 27.5.2024, § 72